

Η ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΔΟΞΙΑΔΗ ΓΙΑ ΤΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΑ ΚΑΙ Η ΕΙΣΗΓΗΣΗ ΤΗΣ

Κώστας Κριμπάς

Ο Γεώργιος Ράλλης, Υπουργός Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, με απόφασή του, στις 29 Μαΐου 1976, συνεκρότησε ομάδα εργασίας για τη μελέτη του θέματος των μεταπτυχιακών σπουδών. Πρόεδρος της διορίστηκε ο Σπύρος Δοξιάδης, φιλικά συνδεόμενος και επηρεάζων τον Υπουργό σε διάφορα θέματα και ειδικότερα σε αυτά της Παιδείας, ο οποίος αργότερα διετέλεσε και Υπουργός Κοινωνικής Προνοίας στις Κυβερνήσεις του Κωνσταντίνου Καραμανλή και του Γεωργίου Ράλλη. Ο Δοξιάδης εισηγήθηκε τη σύσταση της επιτροπής και υπέδειξε και τα περισσότερα από τα 13 αρχικά μέλη της. Τα μέλη αυτά ήταν κατά πλειοψηφία πανεπιστημιακοί καθηγητές, ανά τρεις από το ΕΜΠ και το Πανεπιστήμιο Αθηνών, ανά ένας από την ΑΓΣΑ και ΑΒΣΘ, καθώς και ένας υφηγητής από την ΠΙΑΣΠΕ. Τον κατάλογο συμπλήρωνε η κ. Φαρούδα-Μπενάκη, όχι μόνο με την ιδιότητά της ως υφηγήτριας του Πανεπιστημίου Αθηνών αλλά και ως σύμβουλος του Υπουργείου και γνώστης των νόμων και συστημάτων ανωτάτης εκπαίδευσης σε χώρες της Ευρώπης και της Αμερικής. Είχε ασχοληθεί με το θέμα τούτο στην πρώτη επιτροπή Νόμου Πλαισίου για την Ανωτάτη Εκπαίδευση. Το 12ο μέλος ήταν ο οικονομολόγος Γ.Γιαννόπουλος, ενώ 13ο μέλος ήταν Διευθυντής του Υπουργείου Παιδείας. Από τα αρχικά 13 μέλη επτά (του προέδρου συμπεριλαμβανομένου) είχαν εκπαιδευθεί, μετεκπαιδευθεί ή και εργασθεί σε αγγλοσαξονική χώρα (Γ.Βέης, Γ.Γιαννόπουλος, Σπ.Δοξιάδης, Δ.Κατάκης, Αλεξ.Κοντόπουλος, Κ.Κριμπάς, Ι.Τεγόπουλος), πέντε σε γερμανόφωνες χώρες (Ν.Νησιώτης, Γ.Παντελίδης, Ι.Ξυροτύρης, Α.Φαρούδα-Μπενάκη, Β.Φίλιας). Τουλάχιστον τέσσερα μέλη της επιτροπής, ένα αγγλοσαξονικής και τρία γερμανόφωνης μόρφωσης είχαν προστεθεί στον αρχικό κατάλογο του Σπ. Δοξιάδη. Η αρχική λοιπόν πρόταση διαμόρφωνε μια μεγάλη πλειοψηφία μελών αγγλοσαξονικής εκπαιδευτικής προέλευσης, αλλά περιελάμβανε και μέλη γερμανόφωνης εκπαίδευσης. Σε αυτά τα 13 αρχικά μέλη προσετέθησαν αργότερα πέντε νεότερα με απόφαση της επιτροπής για να βοηθήσουν στη συγκέντρωση και μελέτη του υλικού καθώς και στη σύνταξη της τελικής εισήγησης. Τα μέλη αυτά θεωρήθηκαν ισότιμα με τα αρχικά μέλη, ακόμη μια ένδειξη του αγγλοσαξονικού πνεύματος που επικράτησε. Ορισμένα ήταν εξειδικευμένα στη στατιστική ή επιχειρησιακή έρευνα (Ε.Βαπορίδης, Π.Μηλιώνης), άλλα στην ιστορία, κοινωνιολογία και προβλήματα της εκπαίδευσης (Μ.Ηλιού, Γ.Κουτσογιαννοπούλου-Πολυδωρίδου), ή αλλού (Κλ. Ναυρίδης). Ήσαν διαφόρου προελεύσεως ως προς τις μεταπτυχιακές τους σπουδές (αγγλόφωνοι ή γαλλόφωνοι).

Παρά την διαφανιόμενη ομοιογένεια εμπειριών στην πλειοψηφία των μελών, ακόμα και μεταξύ τούτων υπήρξαν διαφορετικές γνώμες οι οποίες κυρίως εστιάστηκαν στην ύπαρξη, τη μορφή και τις αρμοδιότητες, τις οποίες

θα έπρεπε να έχει ένα ανώτατο συντονιστικό όργανο που θα επόπτευε τις μεταπτυχιακές σπουδές σε όλη την επικράτεια. Και εδώ όμως οι οργανωτικές αρετές του προέδρου της επιτροπής έγιναν προφανείς, ελείαινε διαφορές, προωθούσε και καθοδηγούσε τη συζήτηση, ώστε να καταλήξει σε κάποιο θετικό κατά τη γνώμη του συμπέρασμα με την πειθώ ή την απομόνωση του διαφωνούντος. Έτσι απεφεύχθη μια απέραντη αοριστολογία και ένα υπερβολικό χάσιμο χρόνου πάνω σε στείρες αντιπαραθέσεις. Το τελικό κείμενο της εισήγησης παρουσιάστηκε στον Υπουργό και τυπώθηκε απο το Εθνικό Τυπογραφείο σε ιδιαίτερο τόμο τον Ιούνιο 1977, ένα περίπου χρόνο μετά τη σύσταση της Επιτροπής.

Πρόκειται για ένα αξιόλογο κείμενο, υπόδειγμα εμπειριστατωμένης και τεκμηριωμένης μελέτης που χαρακτηρίζεται απο την τεχνοκρατική του υφή συνδυασμένη με μια γενικότερη ουμανιστική και φιλελεύθερη αντίληψη. Αυτή διαφαίνεται από το ακόλουθο απόσπασμα "κάθε επένδυση σε έρευνα ... έχει ... και απώτερα [αποτελέσματα] που δε φαίνονται αμέσως. Αυτά αφορούν ... στην εξύψωση της ποιότητας του επιστημονικού προσωπικού και στο άπλωμα του πνεύματος της ελεύθερης αναζήτησης της αλήθειας. Είναι πολλές φορές σημαντικότερα απο τα άμεσα φανερά αποτελέσματα ... Τελικά πρέπει να θεωρούμε πως το μεγαλύτερο όφελος απο την ενίσχυση της έρευνας είναι η δημιουργία πνευματικών ανθρώπων με σεβασμό προς την αλήθεια." (Παράρτημα I: Σπ. Δοξιάδη: Η επιστημονική έρευνα,σ.78).

Ο τόμος που δημοσιεύτηκε περιέχει πρώτα την εισήγηση, αποτελούμενη απο 12 κεφάλαια. Σε αυτά περιγράφεται η τότε επικρατούσα κατάσταση, δηλαδή το επίπεδο των προπτυχιακών σπουδών στην Ελλάδα ως βάση για την ανάπτυξη μεταπτυχιακών, οι τότε αποσπασματικές προσπάθειες μεταπτυχιακών σπουδών στην Ελλάδα και οι προτάσεις των ΑΕΙ για οργάνωση μεταπτυχιακών σπουδών. Στη συνέχεια περιγράφονται σύντομα τα συστήματα μεταπτυχιακών σπουδών σε άλλες χώρες. Τα συστήματα αυτά διακρίνονται σε 4 κατηγορίες:

- το γερμανικό, με ένα στάδιο μεταπτυχιακών σπουδών,
- το αμερικανο-αγγλικό,
- το γαλλικό και
- το ρωσικό

όλα με δύο στάδια μεταπτυχιακών σπουδών.

Σε ένα δεύτερο μέρος της εισήγησης η επιτροπή συνοψίζει τις προτάσεις της και θίγει, χωρίς να εξαντλεί, ορισμένα συναφή θέματα, όπως είναι η επαγγελματική μετεκπαίδευση και η αδιάκοπη εκπαίδευση. Το κείμενο της εισήγησης συμπληρώνουν 8 παραρτήματα, με άρθρα ή καίριες εισηγήσεις μελών που διαφοροποιούνται απο την εισήγηση, με πίνακες στοιχείων αφορώντων στις προπτυχιακές σπουδές, με την ισχύουσα νομοθεσία για τις μεταπτυχιακές σπουδές και τα διδακτορικά διπλώματα στην Ελλάδα, με τα συστήματα μεταπτυχιακών σπουδών στο εξωτερικό, με εισηγήσεις για μεταπτυχιακές σπουδές κατά κλάδο επιστημών απο μέλη της επιτροπής, ή από επιστήμονες στους οποίους η επιτροπή κατέφυγε, καθώς και με στοιχεία για την εκτίμηση της ζήτησης των μεταπτυχιακών σπουδών, βασιζόμενα στα υπάρχοντα στην Τράπεζα της Ελλάδος για την έκδοση συναλλάγματος. Τα στοιχεία των παραρτημάτων είναι πολύτιμα γιατί παρέχουν μια εικόνα της τότε

καταστάσεως ανά ΑΕΙ και Σχολή, τις αναλογίες καθηγητών προς φοιτητές, δεδομένα για την αυξητική τάση του φοιτητικού πληθυσμού κ.ά. Οντως η εισήγηση, απο αυτή την πλευρά, παρέχει στην πολιτική εξουσία τη δυνατότητα να προβεί σε ποσοτικές προβλέψεις του αριθμού των μεταπτυχιακών σπουδαστών, όπως τον αποτιμούσε ένα υπόδειγμα που επεξεργάστηκε ο Γ. Γιαννόπουλος. Επίσης δικαιολογούσε τα ποσά των χρημάτων που η επιτροπή θεωρούσε απαραίτητα να διατεθούν, ώστε οι προτεινόμενες μεταπτυχιακές σπουδές να έχουν την αναγκαία υψηλή στάθμη. Αυτά τα παραρτήματα φανερώνουν το τεχνοκρατικό πνεύμα με το οποίο η μελέτη πραγματοποιήθηκε.

Στις προτάσεις της η επιτροπή ακολούθησε το αγγλοσαξονικό πρότυπο με την θέσπιση ενός Μεταπτυχιακού Διπλώματος αντιστοίχου του Master και ενός Διδακτορικού αντιστοίχου του Ph.D. Την εποχή κατά την οποία συντασσόταν η εισήγηση, τόσο το γαλλικό σύστημα (με δύο βαθμίδες διδακτορικού διπλώματος, 3ου κύκλου και d'Etat), όσο και οι πολυπλοκότητες του ρωσικού διαχώριζαν τα συστήματα αυτά από το προτεινόμενο που αντιστοιχούσε απόλυτα με το καθιερωμένο στις ΗΠΑ, την Αγγλία και άλλες αγγλόφωνες χώρες. Είναι επίσης χαρακτηριστικό ότι η Υπηρεσία (αντίγραφο της γερμανικής Habilitation) δεν μνημονεύεται καν στο κείμενο.

Ως προς τα ποσοτικά μεγέθη, η επιτροπή τόνισε ότι "η δημιουργία Μεταπτυχιακών Σπουδών είναι αδύνατο να αποκτήσει σοβαρή βάση χωρίς πολύ σημαντική οικονομική χορήγηση για επένδυση και για λειτουργία". Υπολόγισε ότι έπειτα από 4 ακαδημαϊκά έτη, δηλαδή το 1980-81, θα προσετίθεντο κάθε χρόνο 1000 μεταπτυχιακοί σπουδαστές σε όλα τα ΑΕΙ. Το λειτουργικό κόστος σε τιμές του 1976 θα ανερχόταν τότε (1980-81) σε 270 εκ. το χρόνο αν υπήρχαν 3000 σπουδαστές ή 450 εκ. αν ήσαν 5000. Η επενδυτική δαπάνη σε 114 χιλ. για κάθε πρόσθετο σπουδαστή, ενώ η ολική επενδυτική δαπάνη το 1980-81 θα ανερχόταν σε 342 εκ. για 3000 σπουδαστές ή 570 εκ. για 5000 σπουδαστές. (Οι αριθμοί των σπουδαστών 3000 και 5000 αφορούν το κατώτερο και ανώτερο υπολογισθέν όριο του αριθμού των μεταπτυχιακών φοιτητών). Τα ποσά αυτά ομολογουμένως δέν ήταν διόλου ευκαταφρόνητα και η τάξη μεγέθους τους υπήρξε ένας από τους κύριους λόγους για τους οποίους η Πολιτεία δεν έσπευσε να υιοθετήσει ένα τέτοιο γενικευμένο πρόγραμμα σπουδών.

Η δυνατότητα καταρτίσεως εξατομικευμένου ανά σπουδαστή μεταπτυχιακού προγράμματος σπουδών (ένα επί πλέον αγγλοσαξονικό χαρακτηριστικό), η ανάγκη για διδασκαλία μαθημάτων που θα συμπλήρωναν τις ελλείψεις που άφησαν τα προπτυχιακά προγράμματα, που θα έδιναν νέες γνώσεις και κυρίως που θα όξυναν το κριτικό και ερευνητικό πνεύμα μαζί με τη διεξαγωγή πρωτότυπης ερευνητικής εργασίας, καθιστούσαν αναγκαία την ύπαρξη ενός πολυπληθούς σώματος διδασκόντων υψηλής στάθμης. Η πιστοποίηση ότι τότε τα ΑΕΙ δε διέθεταν τόσο μεγάλο αριθμό διδασκάλων υψηλής στάθμης (αλλά μήπως και σήμερα η κατάσταση δεν είναι κάπως παρόμοια;), ώθησε την επιτροπή να αναζητήσει την πλήρωση των κενών στους ερευνητές των Ερευνητικών Κέντρων (Δημόκριτος, ΕΙΕ, ΚΕΠΕ, ΕΚΚΕ και Μπενάκειο Φυτοπαθολογικό Ινστιτούτο). Οι ερευνητές αυτοί θα μπορούσαν να αξιολογηθούν και να καταταγούν σε 3 κατηγορίες (ερευνητές, εντεταλμένοι ερευνών και διευθυντές ερευνών κατά τα γαλλικά πρότυπα) αντίστοιχα στις

3 βαθμίδες των τότε Καθηγητών ΑΕΙ (επικουρικών, εκτάκτων και τακτικών). Η αξιολόγηση θα γινόταν απο διαπανεπιστημιακές επιτροπές κατά κλάδο επιστήμης, στις οποίες θα αντιπροσωπεύοντο όλα τα ΑΕΙ της χώρας. Την κύρια όμως ευθύνη για τη λειτουργία των μεταπτυχιακών σπουδών θα είχαν τα ΑΕΙ και μόνον αυτά, ενώ τα ΕΚ θα μπορούσαν να συμμετάσχουν σε κοινά με τα ΑΕΙ μεταπτυχιακά προγράμματα.

Το συντονισμό όλων των Μεταπτυχιακών Σπουδών στη χώρα θα είχε το Ανώτατο Συμβούλιο Μεταπτυχιακών Σπουδών (ΑΣΜΣ). Η πρόταση για την ίδρυση ενός τέτοιου συγκεντρωτικού εποπτευόντος οργάνου που συγχρόνως θα ασκούσε και αποφασιστικές αρμοδιότητες ήταν μια καινοτομία. Το ΑΣΜΣ θα καθόριζε τους γενικούς στόχους των ΜΣ και θα διατύπωνε τις προϋποθέσεις για τη λειτουργία τμημάτων ΜΣ, θα παρακολουθούσε την τήρηση αυτών των προϋποθέσεων, θα εκπονούσε μακροχρόνια προγράμματα για την ανάπτυξή τους, θα προσδιόριζε τις προτεραιότητες, θα συνέτασσε μελέτες για τις ΜΣ, θα συντόνιζε τις προσπάθειες των ΑΕΙ και ΕΚ, θα εκτιμούσε την απόδοση των ΜΣ, θα υπεισέρχτο στην υποβολή προτάσεων ή στην τροποποίησή τους από ΑΕΙ και ΕΚ για ΜΣ, θα εισηγείτο στον Υπουργό Παιδείας την κατανομή των πιστώσεων και θα ενέκρινε το είδος των χορηγούμενων τίτλων με αυτά των ΑΕΙ.

Είναι προφανές ότι το ΑΣΜΣ θα ασκούσε σημαντικές αρμοδιότητες, θα αποτελούσε ένα μελετητικό, διοικητικό (δηλαδή συντονιστικό, αποφασιστικό και εισηγητικό) όργανο. Η προτεινόμενη σύνθεση του ΑΣΜΣ θα ήταν η ακόλουθη: ένας εκπρόσωπος ανά Σχολή κάθε ΑΕΙ (σύνολο τότε 29), έξη εκπρόσωποι για τα 6 ΕΚ που μνημονεύονται (Δημόκριτος, Ακαδημία Αθηνών, ΕΙΕ, ΚΕΠΕ, ΕΚΚΕ, ΜΦΙ), έξη εκπρόσωποι της Διοικήσεως (αρμοδίων Υπουργείων), εννέα μέλη της Ειδικής του Επιτροπής και τρία μέλη από το Σύλλογο Μεταπτυχιακών Σπουδαστών. Η Ειδική Επιτροπή θα διοριζόταν από τον Υπουργό και θα λειτουργούσε συνεχώς προγραμματίζοντας και αποφασίζοντας, εισηγούμενη δε μόνο για πολύ γενικά θέματα στην ολομέλεια. Ένα γραφείο μελετών θα υπήγετο σε αυτή την Επιτροπή.

Πλήθος άλλων, κατά τη γνώμη μου, δευτερευουσών προτάσεων και ρυθμίσεων διατυπώθηκαν από την Επιτροπή Δοξιάδη. Πολλές από αυτές αναφέρονται στις ιδιομορφίες που εμφανίζει κάθε κλάδος επιστήμης, στην επαγγελματική μετεκπαίδευση και στον τρόπο διαχείρισης των χρημάτων για την έρευνα και τις ΜΣ, εκτός του Δημοσίου Λογιστικού.

Ιδωμένη ιστορικά η προσπάθεια του Σπύρου Δοξιάδη αποτελεί μια συνέχεια αναλόγων προσπαθειών του στη δεκαετία που προηγήθηκε στα πρώτα χρόνια της δεκαετίας του '60. Ηγήθηκε ή συμμετέσχε ενεργώς στην κίνηση των Υψηλών της Ιατρικής Σχολής για την ανανέωση των θεσμών στα πανεπιστήμια και τον εκσυγχρονισμό της ιατρικής εκπαίδευσης. Αργότερα, επί κυβερνήσεως Στ. Στεφανόπουλου, μετέσχε ως μέλος στη Διοικητική Επιτροπή του τότε υπό κατασκευήν, θα έλεγα μάλλον παρά υπό ίδρυσιν (είχε ιδρυθεί με Νόμο) Πανεπιστημίου Πατρών. Μαζί με τον Αδ. Πεπελάση, πρόεδρο αυτού του Δ.Σ. και τον Κ.Κριμπά, άλλο μέλος της, είχε ένθερμα υποστηρίξει την καθιέρωση του Τμήματος (Department) σε αντικατάσταση της καθηγητικής έδρας, η οποία ήταν κατάλοιπο της επιδράσεως της γερμανικής παραδόσεως. Η ΔΕ είχε αντιμετώπισει τότε μια επίθεση και μια έντονη

κριτική απο το κατεστημένο (Κ.Τσαύτσο, Π.Κανελλόπουλο, Ιωάν.Θεοδωρακόπουλο). Στην προσπάθειά της αυτή η ΔΕ είχε αποτύχει. Ο Δοξιάδης βρήκε την ευκαιρία να επανέλθει μετά τη μεταπολίτευση, όταν η πολιτική συγκυρία ευνοούσε κάτι τέτοιο και προσπάθησε να διαδραματίσει έναν ανανεωτικό ρόλο, εισάγοντας ή προσπαθώντας να εισαγεί αγγλοσαξονικά πρότυπα.

Είναι γνωστό ότι μέχρι σήμερα, το 1990, δεν έχει ακόμη διατυπωθεί ένα γενικό νομικό πλαίσιο που να καλύπτει τον τομέα των ΜΣ. Ούτε και βέβαια υπάρχει μια τέτοια προοπτική, δεδομένου ότι τα αναγκαία χρήματα για μια γενικευμένη λειτουργία τους δε φαίνεται να μπορούν να διατεθούν. Πολλά από τα προβλήματα που αντιμετώπισε η Επιτροπή Δοξιάδη υπάρχουν και σήμερα, άλλες επιτροπές που ακολούθησαν συνέχισαν την προσπάθεια για τη διατύπωση ορθών και ρεαλιστικών προτάσεων για τις ΜΣ. Τι άραγε από όλες αυτές τις προτάσεις και κυρίως απο τις προτάσεις της Επιτροπής Δοξιάδη έμεινε, τί δηλαδή πέρασε, ενσωματώθηκε στο νομικό πλαίσιο, που σήμερα καθορίζει τα θέματα της Παιδείας και της Ερευνας;

Η πρώτη πρόταση που νομοθετήθηκε ήταν η δημιουργία Ειδικών Ταμείων στα ΑΕΙ και στα ΕΚ, τα οποία διαχειρίζονται με απλούστερες διαδικασίες και εκτός του Δημοσίου Λογιστικού τα χρηματικά ποσά που αφορούν την έρευνα. Η ρύθμιση αυτή έγινε ήδη στα τέλη της δεκαετίας του 1970/αρχές 1980 απο την Κυβέρνηση Ράλλη. Συγχρόνως το Δημόσιο αποφάσισε να καταστήσει ΝΠΙΔ ορισμένα Ερευνητικά Ιδρύματα, όπως το Ερευνητικό Κέντρο Κρήτης (ΕΚΕΚ), νυν Ινστιτούτο Τεχνολογίας και Ερευνας (ΙΤΕ), ώστε να μπορούν να διαχειρίζονται ερευνητικά κονδύλια εκτός του Δημοσίου Λογιστικού. Επί Κυβερνήσεως Α. Παπανδρέου συνεχίστηκε αυτή η γραμμή με την ίδρυση πλήθους Δημοσίων Εταιρειών εποπτευομένων απο τη Γενική Γραμματεία Ερευνας και Τεχνολογίας (ΓΓΕΤ) για την προώθηση της Ερευνας και Ανάπτυξης της Τεχνολογίας σε διάφορους τομείς.

Στο Υπουργείο Ερευνας και αργότερα στην ΓΓΕΤ, όπως τούτο μετονομάστηκε με το Νόμο 1514/1984, θεσμοθετήθηκε, το Εθνικό Γνωμοδοτικό Συμβούλιο Ερευνας (ΕΓΣΕ). Το Συμβούλιο αυτό μερικώς μπορεί να εμπνέεται απο το ΑΣΜΣ της Επιτροπής Δοξιάδη, ενώ και τα δύο έχουν ίσως πρότυπα τα University Grant's Committee του Ηνωμένου Βασιλείου, ή άλλες μορφές επιτελικών οργάνων που συναντιούνται στην Αγγλία, τις ΗΠΑ και τη Γαλλία. Το ΕΓΣΕ όμως, όπως και ο τίτλος του το υποδηλώνει, έχει κυρίως γνωμοδοτικό χαρακτήρα, σε ελάχιστα θέματα αποφασιστικό, ενώ όλα τα μέλη του επιλέγονται απο τον Υπουργό από κατάλογο μελών που απαρτίζεται απο τις προτάσεις των ΑΕΙ και ΕΚ.

Ο ίδιος νόμος 1514, ο οποίος ρυθμίζει τα θέματα έρευνας, προέβλεψε την κατάταξη των επιστημόνων των ΕΚ σε κατηγορίες αντίστοιχες εκείνων που συναντά κανείς στα ΑΕΙ μετά από κρίση ειδικής επιτροπής. Αυτές είναι οι πιο εμφανείς επιδράσεις που το πόρισμα της Επιτροπής Δοξιάδη (καθώς και άλλων αναλόγων επιτροπών) άφησε στον τρόπο που σήμερα είναι δομημένος και λειτουργεί ο τομέας της Ανώτατης Παιδείας και της Ερευνας.